

ARETUSEESKIRI

IIRI PUNANE SETTER

**(FCI klassifikatsioon: rühm 7 – seisukoerad; alarühm 2.2 briti
ja iiri seisukoerad; iiri punane setter, 120)**

IIRI PUNASTE SETTERITE ARETUSE EESMÄRGID

EKL-i volinike koosoleku poolt kinnitatud

Vastu võetud Eesti Setterite Klubi MTÜ üldkoosoleku poolt

EKL-i teadusnõukogu poolt heaks kiidetud

Sisukord

1. Aretuseeskirja kokkuvõte
2. Tõustandard
3. Tõu ja tõuühingu lühiajalugu
  - 3.1 TÜ liikmeskond
4. Populatsiooni suurus ja geneetiline varieeruvus
  - 4.1 Populatsiooni suurus
  - 4.2 Aretuses kasutatavate koerte hulk
  - 4.3 Populatsiooni enim mõjutavad koerad
  - 4.4 Hinnang populatsiooni geneetilisele varieeruvusele
  - 4.5 Meetmed populatsiooni geneetilise varieeruvuse hoidmiseks / parandamiseks, TÜ tegevus
5. Iseloom ja kasutusomadused
  - 5.1 Kasutusala
  - 5.2 Tõuomane katse / test / koolitus, TÜ tegevus
  - 5.3 Soovimatud iseloomuomadused, nende vähendamine / vältimine
6. Tervis
  - 6.1 Terviseküsitlus
  - 6.2 Levinumad pärilikud haigused
  - 6.3 Kohustuslikud terviseuuringud
  - 6.4 Vabatahtlikud terviseuuringud
  - 6.5 Pärilike haiguste vältimise programm
  - 6.6 Kehtiva / varasema pärilike haiguste vältimise programmi efektiivsus
7. Välimik
  - 7.1 Näitusehinne

7.2 Välimiku säilitamine / parandamine

7.3 Ebasoovitavad välimikutunnused

1. Aretuseeskirja kokkuvõte

Eesti Setterite Klubi aretusnõukogu soovib kinnitada kohustuslikeks terviseuuringuteks puusaliigese düsplaasiauuring ning PRA-rCD4 geenitest. Vähemalt üks planeeritava pesakonna vanematest ei tohiks olla haiguste PRA-rCD4, PRA-rCD1 ja CLAD kandja ning vältida tuleks epilepsia diagnoosiga koerte ja nende lähisugulaste kasutamist aretuses. Aretuses kasutatavatel koertel on nõutud kaks näitusehinnet „suurepärase“.

2. Tõustandard

[Link EKLi lehele](#)

3. Tõu ja tõuühingu lühiajalugu

Kõigist neljast setteritõust on iiri punased setterid Eestis kõige arvukamalt esindatud ning see oli 2000. aastate alguses üsna levinud ja populaarne koeratõug. Pärast vahepealset madalseisu on huvi setterite vastu hakanud tasapisi jälle suurenema ja viimastel aastatel on sündinud aastas kuni kolm pesakonda. Iiri setterite pesakonnad on suhteliselt suured ja harvad ei ole juhused, kui kutsikaid sünnib enam kui 10. Eestisse on toodud koeri mitmetest naabermaadest, eelkõige Lätist, aga ka üksikuid koeri tuntud Soome, Rootsi, Suurbritannia, Iirimaa, Poola, Venemaa kennelitest näituse ja aretuse eesmärgiga.

Eestis elab mitmeid silmapaistvaid oma tõu esindajaid, kes saavutavad häid tulemusi rahvusvahelistel näitustel nii kodu- kui välismaal. Aktiivselt jahil käivaid settereid on Eestis mõni üksik ja vähestel on olemas jahikatse tulemus. Jahikoolitusi korraldab tõuühing tavaliselt korra aastas ja huvi osalemise vastu on olemas, kuid aktiivset jahiharrastust ei võimalda ka nt looduslike saaklindude vähesus.

Eesti Setterite Klubi (ESK) tegutseb alates 13. jaanuarist 1996. a., mil toimus esimene liikmete üldkoosolek. Juhatuse valib klubi üldkoosolek kaheks aastaks, viimane juhatuse valimine toimus üldkoosolekul 21. jaanuaril 2018. Samal koosolekul loodi ka

aretusnõukogu. Üldkoosoleku raames peetakse klubi sünnipäevapidu ja autasustatakse aasta edukamate setterite omanikke. Parimad valitakse näituse- ja sportkoerte (agility, SK/KK, pääste) hulgast. Traditsiooniliselt korraldab klubi iga aasta suvel sertifikaadiõigusega erinäituse kõigile setteritõugudele. 2000. aastate esimesel kümnendil toimus ka talvine mitteametlik *club show*. Aasta jooksul korraldab tõuühing jalutuskäike, suvepäevi, koolitusi ja loenguid, infolevi toimub kodulehe ja sotsiaalmeediakanalite (Facebook, Instagram) kaudu.

3.1 TÜ liikmeskond

Seisuga aprill 2019 on Eesti Setterite Klubil liikmeid 75, klubi liikmete hulgast on ka üksikuid teiste FCI 7. rühma kuuluvate koerte omanikke (nt ungari lühikarvaline linnukoer, drenthe'i linnukoer). Esindatud on kõik neli setteritõugu. Klubil on olnud välisliikmeid naabermaadest, eelkõige Soomest. Klubisse kuulub viis registreeritud kennelnimega kasvatajat (kennelid Irish Melody, IrishSherry, Nobleton, Sign of Constancy, Vinca Thore), samuti on mitu liiget läbinud EKLi kasvatajakoolituse, kuid kennelnime ei ole veel registreeritud. Käesoleval ajal Eestis tõuühingusse mittekuuluvaid tegutsevaid kasvatajaid ei ole. Samuti ei ole Eestis teisi sama tõuga tegelevaid tõuühinguid.

Eesti Setterite Klubi hinnangul elab Eestis umbes 300 iiri punast setterit, nendest kuulub tõuühingu liikmetele (või kaasomandisse) umbes 70 koera. See moodustab umbes veerandi koerte üldarvust. Koeri, kelle omanikud ei ole klubi liikmed ja kes on toodud välismaalt, on Eestis hinnanguliselt 30-40 ringis.

4. Populatsiooni suurus ja geneetiline varieeruvus

4.1 Populatsiooni suurus

Eesti Kennelliidu tõuregistrisse on kantud hetkeseisuga 800 EST-registrinumbriga iiri punast setterit, nendest sünniaastaga 2004 või hilisem on 444 koera, kellest kõik ei ole enam elus või ei ela Eestis, samuti ei kajasta register kõiki Eestisse sisse toodud koeri. Arvestades seda, et aastatel 2004–2006 oli tõug väga populaarne ja Eestis sündis kokku 194 iiri setteri kutsikat, kuid üle 13 aasta vanuseks elavad neist vähesed, hindab ESK praegu Eestis elavate iiri setterite arvuks umbes 300.

EKL-i registrisse kantud Iiri punased setterid aastate lõikes (kuni juuli 2019)

Aasta	Registreerimiste arv	Pesakonnad	Importide arv	Kasvatajate arv	Isad	Emad
2014	22	3	5	3	3	3
2015	24	1	4	1	1	1
2016	11	1	4	1	1	1
2017	28	3	7	3	3	3
2018	26	3	6	3	3	3
2019	21	2	1	2	2	2

4.2 Aretuses kasutatavate koerte hulk

4.3 Populatsiooni enim mõjutavad koerad

Viimase viie aasta jooksul (alates 2014) on Eestis sündinud 12 pesakonda 10 erineval emasel, kasutatud on 11 erinevat isast koera. Kõige rohkem järglasi on emasel Applegrove Miss Rhode Island (2 pesakonda, kokku 26 kutsikat, neist 21 elab Eestis) ja Soomes elaval isasel Merryview's Fleetwood Mac (samuti 2 pesakonda ja 26 kutsikat, neist üks rendipesakond Soome emasega, kelle Eestis elavate järglaste arv on klubile teadmata). Nende kahe koera omavaheline sugulus on järgmine: isase isa ja emase vanaema on samast pesakonnast õde ja vend.

Isasel Field of Dreams Cosa Nostra on 33 järglast, kuid 2 pesakonda on sündinud 2009 ja 2010, viimane aastal 2014. Tema järglastest on seni Eestis aretuses kasutatud ainult ühte koera (Vinca Thore Indigo, pesakond aastal 2018). Isase Merryview's Fleetwood Mac Eestis sündinud järglastest on seni aretusse läinud kaks koera (Irish Melody Kisses of Fire, pesakond aastal 2017 ja Irish Melody Kiss of Redword Rose, Soomes sündinud, kuid Eesti registrisse kantud pesakond aastal 2018).

Koera nimi	Sünniaasta	Järglasi Eestis	% kogu populatsioonist	Järglasi mujal	Pesakondi Eestis	Märkused

1	Applegrove Miss Rhode Island	2012	26	8,6	0	2	Import, paaritud isastega 2 ja 3
2	Merryview's Fleetwood Mac	2010	26	8,6	31	2	Välisregistri koer (Soome), pesakondi Soomes 3 ja Rootsis 1
3	Field of Dreams Cosa Nostra	2005	33	11	10	3	Soomes 1 pesakond

4.4 Hinnang populatsiooni geneetilisele varieeruvusele

4.5 Meetmed populatsiooni geneetilise varieeruvuse hoidmiseks/parandamiseks, TÜ

Eelmise punkti all nimetatud koerte järglaste suhteliselt suur osakaal populatsioonis on seletatav suure kutsikate arvuga pesakonnas, mis on iiri setteritele üsna tüüpiline. Samas on pesakondade arv aastas olnud väike ja korduspaaritusi ei ole olnud. Valdavalt on aretuses kasutatud välismaiseid või Eestisse imporditud isaseid, mis on aidanud kaasa geneetilise varieeruvuse hoidmisele.

Tõuühing püüab kasvatajate teadlikkuse tõstmise eesmärgil korraldada koolitusi (nt aastal 2018 tõuseminar kohtunikele ja kasvatajatele, Diane Stewart-Ritchie, kennel Gwendariff, Põhja-Iirimaa), samuti jagades EKLi ja teiste koerakasvatajate klubide korraldatavate koolituste infot sotsiaalmeedia ja e-postiloendi kaudu.

5. Iseloom ja kasutusomadused

5.1 Kasutusala

Setterid on peamiselt 17.–18. sajandil aretatud linnukoerad, kelle ülesanne oli/on jahil läbi töötada võimalikult lai maa-ala jahimehe ümber ning anda linnu leidmisest jahimehele seisakuga märku. Setterite nimi tulenebki inglisekeelsest sõnast set, mis

tähendab luureseisakut, tardunud poosi. Aktiivselt jahil käivaid settereid on Eestis mõni üksik ja vähestel on olemas jahikatse (metslinnu) tulemus (viimase 5 aasta jooksul kaks iiri punast setterit).

Tänapäeval on näituse- ja jahiliinid aretuses pea täiesti eristunud, Eestis kasvatatakse valdavalt nn näituseliini settereid. Eestis elab mitmeid silmapaistvaid oma töu esindajaid, kes saavutavad häid tulemusi rahvusvahelistel näitustel nii kodu- kui välismaal.

Näituseharrastuse populaarsus on noorte koerte omanike seas tõusuteel.

Iiri setteritega harrastatakse mõningal määral ka koerasporti, nt agilityt (4–5 koera), varasematel aastatel ka sõnakuulelikkust. Settereid on ka teraapiakoera litsentsiga (2). Enamik setteriomanikke on aktiivse ja sportliku elulaadiga inimesed, kelle jaoks koer on hea kaaslane vabas õhus liikumisel.

5.2 Tõuomane katse / test / koolitus, TÜ tegevus

Aretuses kasutamise eelduseks Eestis iiri setteritel tõuomast katset seatud ei ole.

Jahikoolitusi korraldab tõuühing tavaliselt korra aastas ja huvi osalemise vastu on olemas, kuid aktiivset jahiharrastust ei võimalda ka nt looduslike saaklindude vähesus. Jahikatse (tõuomaduste kindlakstegemine metslinnu leidmisel) eeskiri kinnitati tõuühingu eestvõttel aastal 2016, kuid Eestis ei ole ühtegi jahikatse kohtunikku ja jahikatse tegemise võimalus on eelkõige Lätis.

5.3 Soovimatud iseloomuomadused, nende vähendamine / vältimine

Aretusest tuleks eemale jätta arad, paugukartlikud, agressiivsed isendid.

6. Tervis

6.1 Terviseküsitlus

2018. aasta sügisel viis Eesti Setterite Klubi aretusnõukogu läbi terviseküsitluse setteriomanike seas, et saada ülevaade Eestis elavate setteritõugude tervisest.

Terviseuuringu eesmärkidest:

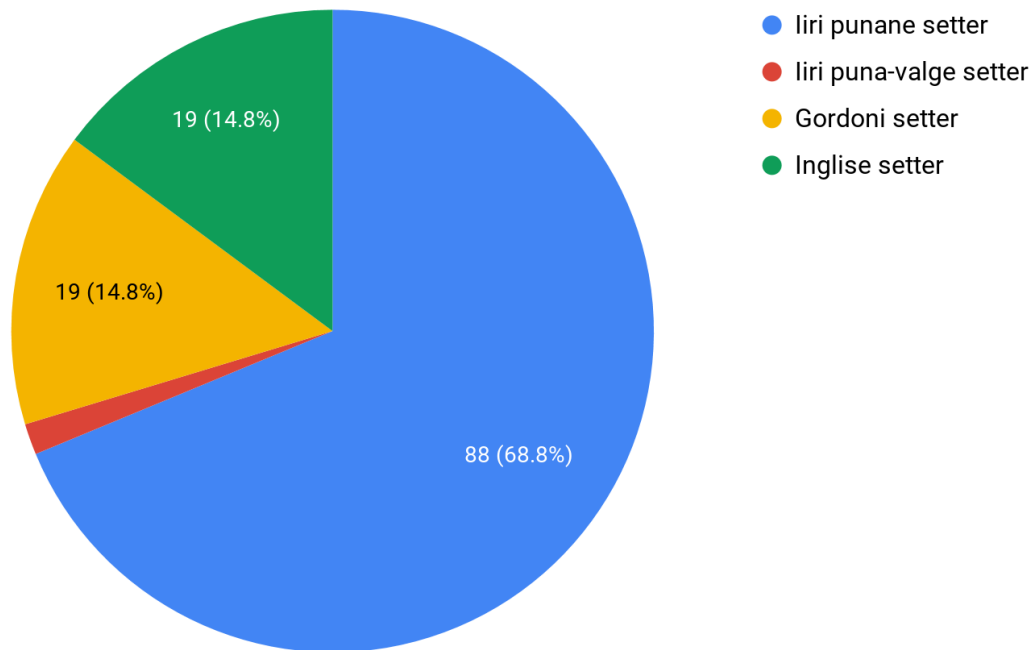
1. terviseuuringu tulemused aitavad klubil toetada kenneliomanikke aretustöös. Kui uuringu tulemusel ilmneb mõne haiguse sage esinemine, teavitab klubi sellest

oma kodulehel ning organiseerib loenguid klubi liikmetele, takistades probleemi süvenemist.

2. uuringu tulemused on referents-andmebaasiks haiguste esinemissageduse kohta siinses populatsioonis. Nii on kenneliomanikel võimalik alati teha aretusotsuseid, olles võimalikult hästi informeeritud.
3. uurimuse kaugem eesmärk on setterite tänase tervisliku seisundi põhjal teha vajadusel ettepanek muudatusteks setterite aretusnõuete dokumendis.

Uuringu tulemustest:

Ankeete täideti nii elavate kui lahkunud, tervete ja haigete, näituse-, jahi- ja kodu-setterite kohta. Kokku täideti ankeete 128 koera kohta, esindatud olid kõik setteritõud.

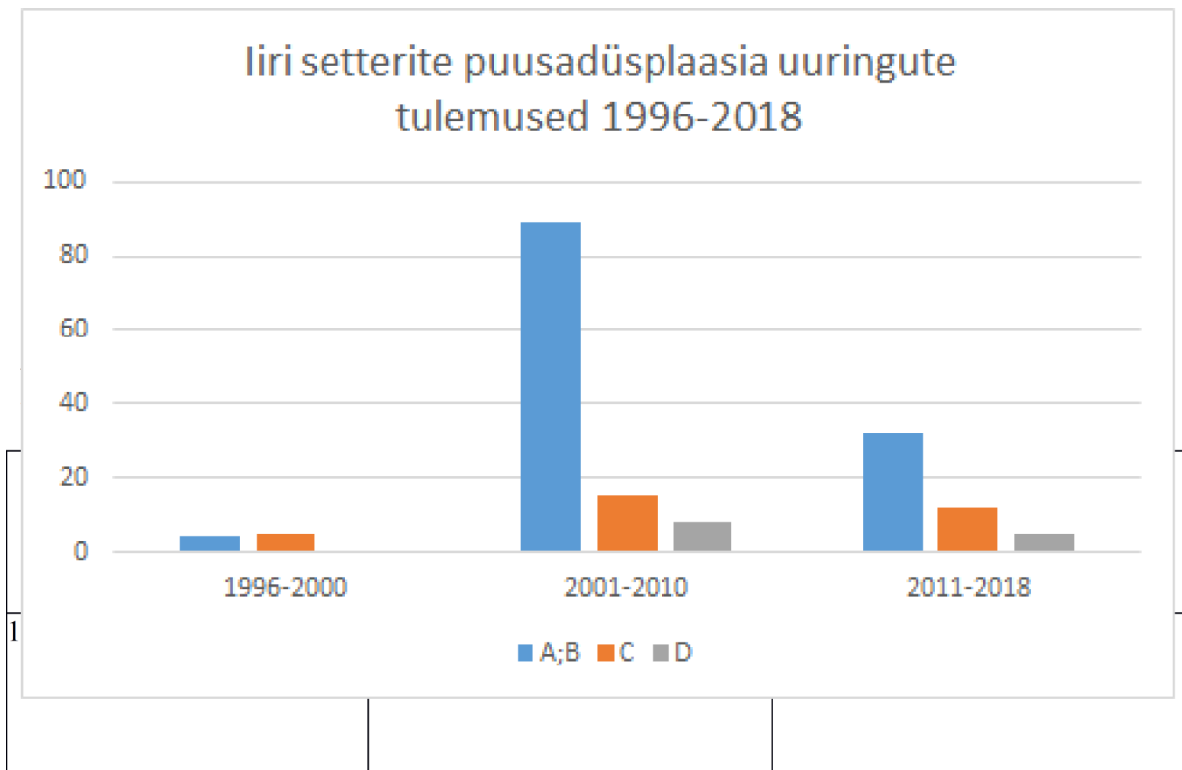
Tervisemonitooringu ankeet täideti 88 iiri punase setteri kohta (45 isast, 43 emast), mis on 11,2% iiri punaste setterite populatsioonist. Elusolevate koerte vanus ankeetide täitmise hetkel oli vahemikus 4 kuud kuni 13 aastat (vanima koera sünniaasta 2005).

Ankeet täideti 20 surnud Iiri punase setteri kohta. Koerte vanus surres oli vahemikus 1 a kuni 16.5 a.

Uuringu tulemused avaldatakse Eesti Setterite Klubi koduleheküljel pärast 2019. aasta üldkoosolekut. Tulemuste avaldamisel tagatakse, et ühtegi haigust ei ole võimalik seostada kindla koera, koera omaniku ega kasvatajaga.

Võrreldes terviseuuringu käigus kogutud andmeid kogu Eesti iiri setterite populatsiooniga, koguti puusadüsplaasia uuringu nõude jätkamise või eemaldamise üle otsustamiseks andmeid ebapiisavalt (33). Vaadates Eesti Setterite Klubi andmebaasis iiri punase setteri puusadüsplaasia uuringu tulemusi alates 1996. aastast (registreeritud tulemusi 174), on aastatel 2011–18 võrreldes eelnenud kümnendiga vähenenud A/B puusadega koerte osakaal 15% ning suurenenud tulemuste C ja D osakaal vastavalt 10% ja 3%. Seetõttu peab Eesti Setterite Klubi õigustatuks jätkata puusadüsplaasia uuringu tulemuste kohustuslikku kinnitamist enne koera aretuses kasutamist.

2017. a.	90	62,5
----------	----	------

Positiivne on, et Soomes ollakse üsna aktiivsed osalema düsplasiasuuringul. *Suomen Kanakoirakerho* andmetel oli 2016. a. uuritud koerte arv 58, mis moodustab 26% kogu sündinud koertest (226 isendit). Ülevaates välja toodud aastate 2002–2016 jooksul on statistika selline (näitena on siin toodud aasta 2002 ja 2016 ning kokku aastad 2002–2016):

Aasta	Sündinud koerte arv	A	B	C	D	E	Kokku	Uuritud setterite osakaal %
2002	182	19	21	20	4	0	64	35
2016	226	15	31	8	4	0	58	26
Kokku aastatel 2002–2016	3653	394	484	314	101	14	1307	36

Soome tõuühingu soovitus on olnud juba 20 aastat aretuses kasutada vaid A ja B puusadüsplaasia tulemustega koeri (kuigi näituseliinidega iiri punaste setterite osas on vahepeal varasematel aastatel lubatud kasutada ka C puusadüsplaasia astmega koeri). Soome tõuühing rõhutab, et puusadüsplaasiaga koer ei ole täisväärtuslik jahikoer. Soomes 2017. aastal läbi viidud terviseküsitlusele vastanutest juba 6% jahiliinide ja 13% näituseliinide iiri punase setterite omanikest nimetas mõnda ortopeedilist probleemi oma koeral. On koeri, kelle ortopeedilised probleemid algavad juba varases nooruses ja on

koeri, kellel ortopeediliste haiguste sümptomid ilmnevad üsna vanas eas (üle 9-aastased koerad).

Kasutatud allikas: Suomen Kanakoirakerho: Jalostuksen tavoiteohjelma, Punainen Irlanninsetteri (Voimassa 2019–2023).

Hyväksytty rotujärjestön yleiskokouksessa 03.03.2018.

SKL:n jalostustieteellinen toimikunta hyväksynyt 23.4.2018

6.2 Levinumad pärilikud haigused

Puusa-/küünarliigese düsplaasia on valdavalt suurt kasvu kortel esinev ortopeediline haigus, kus muutused toimuvad vastavalt puusa- või küünarliigeses. Muutused saavad alguse kutsikaeas ja eskaleeruvad koera vananedes. Raskekujulise düsplaasia puhul muutuvad üks või mõlemad liigesed defektseks ning see mõjutab oluliselt koera tervist ja heaolu põhjustades valu liikumisel.

Nii puusa- kui küünarliigesedüsplaasia pärandumist järgnevale põlvkonnale reguleerivad samaaegselt mitmed geenid ja ka keskkonnategurid alates kutsika arengust emaüas kuni toitumise ja füüsilise koormuseni edaspidi. Seega ei ole võimalik määrata düsplaasia esinemist koeral lihtsa geenitesti abil. Kasutades aretuses koeri, kelle puusa/küünarliigesed on võimalikult terved, suurendame me tõenäosust, et järgnevatel põlvkondadel ei oleks suuremat eelsoodumust düsplaasia tekkeks. Düsplaasiat diagnoositakse röntgenpildi alusel, mida hindab selleks Eesti Kennelliidu poolt volitatud arst. Arst määrab igal jäsemel eraldi düsplaasiaastme. Eestis on kasutusel FCI düsplaasia hindamise süsteem (A, B, C, D, E), kus A tähistab tervet liigest, B peaaegu normaalset liigest, C kerget düsplaasiat, D keskmist ja E rasket düsplaasiat. Küünarliigese düsplaasiat tähistatakse numbrita 0, 1, 2 ja 3, kus 0 on normaalne liiges.

Progresseeruv reetina atroofia (PRA) on ravimatu pärilik silmahaigus, millel on mitmeid vorme. Iiri setteritel võib see esineda varajase vormina (PRA-rcd1), mille puhul haigus avaldub 6 kuu vanuselt ja 1–2 a vanusel koeral on nägemine täielikult kadunud ja hilise vormina (PRA-rcd4), kus nägemine kaob peale koera 7 aastaseks saamist. Kui PRA varase vormi esinemisele on enamikus riikides suudetud range selektsiooniga piir panna, siis hiline vorm on endiselt aktuaalne. Ainuke võimalus haiguse edasikandumise vältimiseks on aretuskoorte testimine geenitestiga. Koertel, kelle geenitesti tulemus on

kas terve/puhas või kandja, ei arene välja PRA sümptomid (nägemise kadumine, vt. Tabel 1). Aretuse eesmärgiks on, et ei sünniks genotüübilt haigeid kutsikaid. Selleks tuleks aretuskoerte valikul lähtuda sellest, et vähemalt üks vanem oleks geenitesti tulemusega terve/puhas (vt. hall ala tabelis)

Aretuse strateegia kasutades rcd-PRA ja CLAD testi			
Vanem 1 Diagnoos	Vanem 2 Diagnoos		
	Terve/Puhas	Kandja	Haige
Terve/Puhas	100% = Terve/Puhas	1/2 = Terve/Puhas 1/2 = Kandja	100% = Kandja
Kandja	1/2 = Terve/Puhas 1/2 = Kandja	1/4 = Terve/Puhas 1/2 = Kandja 1/4 = Haige	1/2 = Kandja 1/2 = Haige
Haige	100% = Kandjad	1/2 = Kandja 1/2 = Haige	100% = Haige

Canine Leucocyte Adhesion Deficiency (CLAD) – pärilik immuunpuudulikkuse seisund, kus koera valged verelibled ei suuda kaitsta organismi nakkuste eest ning kutsika organismi nt. nabaväädi või hammaste vahetumisel igemete kaudu sisenenud bakterid saavad piiramatult paljuneda. Samuti võivad esineda naha, suu limaskesta,

lümfinäärmete, liigeste põletikud, mis küll alluvad hästi ravile, kuid taastekivad peale ravi lõppu. Koer ei ela enamasti vanemaks kui 1 a.

CLAD on Eestis elavatel setteritel vähe uuritud. Siiski peavad mitmed välismaised tööühingud (Soome, Saksamaa, Suurbritannia) CLAD-geenitesti oluliseks uuringuks enne koera paaritamist. Hoolika aretuskoorte selektsiooniga on Inglismaal saavutatud olukord, kus alates 2007. a. ei ole ühelgi testitud iiri setteril avastatud haiguse esinemist ega seda põhjustava muteerunud geeni kandvust. Enne ulatuslike abinõude rakendamist oli Inglismaal ja Skandinaavias läbi viidud uuringu põhjal muteerunud geeni kandjate osakaal 12 %. (http://www.optigen.com/opt9_test_clad.html)

Et ei sünniks enam ühtegi CLAD haigusega koera, on aretuses vaja jälgida, et vähemalt üks vanem oleks geenitesti tulemusega terve/puhas.

[Terviseinfo ja artiklid levinumate haiguste kohta Eesti Setterite Klubi kodulehel.](#)

6.3 Kohustuslikud terviseuuringud

Eesti Kennelliidu registrisse kantud puusauuringute tulemused 2010–2019:

	Regis trisse	A	A/ B	B	A/C	B/ C	C	C/ D	D	D/ B	E	Pu udu b	Puusad uuritud
2010	23	1		1								1	3
2011	2			1	1	1	2						5
2012	1			1	1		2	1					5
2013	1	2											2
2014	22						1						1
2015	24	3	1	2		2		2		1			11

2016	11	2		4		1	1*	1					9
2017	28	3 *		1									4
2018	26	4	1			1							6
2019	21	5											5
Kokku	159	20	2	10	2	5	6	4		1		1	51

* Ühe koera puusauuringu tulemus aastast 2016 (C/C) vaidlustati FCI-s, kust tuli vastuseks tulemus D/C. 2017 tehti koerale kordusuuring, mille tulemuseks kinnitati A/A.

Lisaks EST-registrisse kantud tulemustele on tõuühingule teada, et kahel 2017. aastal sündinud koeral esines väga tõsine puusaliigese düsplaasia, mis nõudis kirurgilist sekkumist, ühel juhul edukalt (üks liiges), teisel mitte (mõlemad liigesed). Sagenenud on Eestis elavatele koertele uuringute läbiviimine teistes riikides, eelkõige Leedus, kuid uuringu teostamise koht ei kajastu EST-registris. Kolmele Eestis sündinud, kuid välismaal elavale koerale on tehtud aastatel 2016–18 puusauuring välismaal, tulemusega A.

Kahjuks on varasemast teada, et kõigi uuringud läbinud koerte tulemusi ei ole ametlikult kinnitatud ega registrisse kantud. Põhjuseks ei ole mitte ainult oodatust kehvem tulemus, vaid ka soovimatus tasuda ametliku hinnangu saamiseks lõivu. Uuring on loomaomanikule kulukas ning kui koera ei ole plaanis aretuses kasutada, võib juhtuda, et omanik on rahul uuringu teostanud veterinaari esialgse hinnanguga. On jäänud mulje, et ka kõik veterinaarid ei pea oluliseks tulemuse ametliku kinnitamise vajadust ja selle selgitamist omanikele.

6.4 Vabatahtlikud terviseuuringud

Pärilike haiguste vältimiseks on kasvatajatel võimalus teostada aretuses kasutatavale koerale terviseuuringutena PRA-rcd4, PRA-rcd1 ja CLADi geenitestid.

6.5 Pärilike haiguste vältimise programm

1. Pärilike haiguste vältimiseks on kohustus teostada aretuses kasutatavale koerale terviseuuringutena puusa- ja küünarliigese düsplaasia uuring ja PRA-rcd4 geenitest. Puusauuringu ja PRA-rcd4 geenitesti tulemused peavad olema kehtivad paaritushetkel.
2. Koera kasutamiseks aretuses peab tema puusaliigese düsplaasiauuringu tulemus olema A, B või C, kuid C-puusadega koera võib paaritada ainult A-või B-puusadega koeraga. Aretuses on keelatud kasutada koeri, kelle puusadüsplaasia uuringu tulemus on D või E. Kui koera parem ja vasak puusaliiges on saanud erineva hinde, siis võetakse aluseks madalam hinne.
3. Vähemalt ühel plaanitava pesakonna vanematest peab olema tõendatud PRA-rcd4 geenitesti tulemus terve/puhas. PRA-rcd4 geenitesti ei pea teostama juhul, kui mõlemad aretuskoera vanemad on geneetiliselt testitud tulemusega terve/puhas (esitada uuringu sertifikaat).

Eesti Setterite Klubi soovitab kasvatajatel aretuses silmas pidada ka järgnevaid aspekte:

* Küünarliigese düsplaasia ei ole seniste andmete kohaselt Iiri setterite populatsioonis probleemiks. Et traditsiooniliselt tehakse uuring Eestis korraga nii puusa- kui küünarliigestele, siis soovitame jätkata küünarliigese düsplaasia andmete kogumist. Aretuses soovitame kasutada koeri, kelle küünarliigese düsplaasia tulemus on 0 või 1. Soovituslik koera vanus düsplaasiauuringu teostamiseks on 12–24 kuud. Eesti Setterite Klubi soovitab kasvatajatel suunata kasvandike omanikke puusa- ja küünarliigese uuringut teostama ja lasta tulemus Eesti Kennelliidus kinnitada, et saada tagasisidet aretuses kasutatud vanemakombinatsioonide mõjust aretusele. Eesti Setterite Klubi aretusnõukogu võib anda kasvatajatele soovitusi, et leida düsplaasiauuringuks sobiv Eesti veterinaarkliinik.

- * PRA-rcd1 geenitest: aretuses kasutada vanematepaari, kellest vähemalt üks on uuringu tulemusega terve.
- * CLAD: aretuses kasutada vanematepaari, kellest vähemalt üks on uuringu tulemusega terve.
- * aretuses on rangelt mittesoovitatav kasutada epilepsiahaigeid ja haige koeraga I ja II astme lähisuguluses olevaid koeri, kui haiguse esinemine koera lähisugulaste seas on kindlaks tehtud.
- * aretusotsuste tegemisel jälgida FCI tõustandardi järgset koerte turjakõrgust: isastel 58–67 cm, emastel 55–62 cm.
- * aretuses ei ole soovitatav kasutada koeri, kellel on iseloomuvigu (agressiivsus, argus, paugukartlikkus).
- * ESK soovib anda koeraomanikel klubile teada kõikidest oma koera terviseuuringute tulemustest, et need oleks võimalik kanda klubi koduleheküljel asuvasse avalikku andmebaasi

6.6 Kehtiva / varasema pärilike haiguste vältimise programmi efektiivsus

Vastavalt 2009–2019 kehtinud aretusnõuetele on olnud kohustuslik kontrollida kõiki aretuskoeri ning aretusse on lubatud vaid A-, B- või C-tulemusega koerad, kusjuures C-puusaga koera ei tohi paaritada teise C-puusaga koeraga. Nõudeid on järgitud mõlema vanema puhul (ka välismaal elava isaskoera puhul). Kuna suur roll on välistel teguritel ja et düsplaasia pärandub mitme eri geeni kombinatsioonis ja retsessiivselt (varjatult), siis haigete koerte aretusest kõrvaldamine ei kõrvalda siiski düsplaasiat täielikult. Ka tervetel koertel võib olla düsplaasiadiagnoosiga järglasi ja vastupidi.

Üldistavalt võib öelda, et iiri setterite puusadüsplaasia kinnitatud tulemustes domineerivad A ja B (vt tabel punkti 6.3 all), mis annab põhjust arvata, et aretuse erinõuded on end õigustanud ja elukvaliteeti halvendava mõjuga puusaprobleem on esinenud väga üksikutel koertel.

Eesti setterite välimik on näitusetulemuste põhjal küllaltki kõrgel tasemel ja hinde „suurepärase“ saavutamise ei ole aretuskoertel probleemiks.

7. Välimik

7.1 Näitusehinne

Seni kehtivates aretuserinõuetes on sees näitusehinde nõue järgmises sõnastuses: „Paaritataval koeral peab olema vähemalt kaks hinnet „suurepärase“ kahelt erinevalt kohtunikult. Vähemalt üks hinnetest peab olema saadud kas rahvusvaheliselt või erinäituselt või koerale on kinnitatud tšempionitiitel“. Tõuühing peab otstarbekaks sõnastada näitusehinde nõue edaspidi järgmiselt: „Paaritataval koeral peab olema vähemalt kaks hinnet „suurepärase“ kahelt erinevalt kohtunikult. Vähemalt üks hinnetest peab olema saadud kas rahvusvaheliselt või erinäituselt.“

7.2 Välimiku säilitamine / parandamine

Tõustandardis kirjeldatud välimik on tõu algupärasele kasutusotstarbele võimalikult hästi sobiv. Tõuaretuse eesmärgiks ei saa olla mitte niivõrd tõuomaduste parandamine ja muutmine, kuivõrd just nende säilitamine. Välimikult tõustandardile vastav ning ka näitustel edukas koer on hea kehaehitusega ehk *“fit for function”*. Selline koer liigub hästi ning ta peaks suutma töötada kauem ja efektiivsemalt. Lisaks on tasakaalus anatoomiaga koeral suurem tõenäosus olla terve. Iiri punaste setterite tõuseminari lektor Diane Stewart-Ritchie sõnul võiksid kasvatajad pöörata rohkem tähelepanu koera kasutusomaduste aretamisele, et koerad poleks välimikult liiga suured ega ka liiga väikesed. Vastavalt FCI poolt kinnitatud regulatsioonile *“FCI Basic Statement For Show Judges. Dogs Fit For Their Original Function”* (oktoober 2013), tuleks ka näitusekohtunikel hindamisel pöörata rohkem tähelepanu tõu algupärasele välimikule ning kasutusomadustele.

7.3 Ebasoovitavad välimikutunnused

Sirge ja/või pikk õlavars, kitsas esiosa, lühike esijala samm, puudulik rinnakorv, heledad silmad, lокkis karv, püstine lanne, liikumisel üle seljajoone tõusev saba, sabakonks, liiga suur turjakõrgus, lõtv kaelanahk, liiga lauge üleminek laubalt koonule.